

PAPER DETAILS

TITLE: MAVI BAYRAK FARKINDALIGININ PLAJ TERCİHLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

AUTHORS: Emine YILMAZ,Ekin Enver YILMAZ,Hüseyin ÇEKEN

PAGES: 262-277

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3129189>

MAVİ BAYRAK FARKINDALIĞININ PLAJ TERCİHLERİ ÜZERİNE ETKİSİ¹

The Effect Of Blue Flag Awareness On Beach Preferences

Dr. Araştırma Görevlisi Emine YILMAZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakùltesi

emineyola@mu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-7310-5300

Ekin Enver YILMAZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakùltesi

ekiny45@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4402-9548

Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakùltesi

hceken@mu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-6614-3018

Öz

Bu çalışma, plaj kullanıcılarının Mavi Bayrak farkındalıklarını ölçmek ve bu farkındalıklarının plaj tercihlerinde bir etkisi olup olmadığının belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın alt amacı olarak ayrıca veri toplanan plajların Mavi Bayrak kriterlerine uygunluğu incelenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, bir plaj destinasyonu olan Ayvalık'ta bulunan altı plajdan, anket formları yoluyla veriler toplanmış; 198'i Mavi Bayraklı, 184'ü Mavi Bayraklı olmayan plajlardan, toplamda 382 veri ile analizler yapılmıştır. Mavi Bayrak kılavuzu doğrultusunda plajlar gözlemlendiğinde, plajlardaki sıhhi olanakların yeterliliği maddesinin karşılanmadığı tespit edilmiştir. Kullanıcıların en yüksek farkındalığı deniz suyunun berraklığı, en düşük farkındalığı da plajda plaja ait haritaların varlığı unsurları olarak ölçülmüştür. Plaj kullanıcılarının Mavi Bayrak farkındalık düzeyleri düşüktür ve Mavi Bayrak plaj tercihlerinde olmazsa olmaz değildir. Buradan hareketle, sertifikayı edinmekten ziyade, plaj ortamının ve hizmetlerin iyileştirilmesi daha doğru bir yönetsel strateji olacaktır.

Anahtar kelimeler: Ayvalık, farkındalık, Mavi Bayrak, plaj turizmi, plaj tercihi.

¹ Bu makale, 22. Ulusal Turizm Kongresi'nde sunulmuş aynı başlıklı bildiri metninin geliştirilmesiyle hazırlanmıştır.

Abstract

This study was prepared to measure the Blue Flag awareness of beach users and determine whether this awareness affects their beach preferences. As a secondary purpose of the study, the compliance of the beaches with the Blue Flag criteria was examined. In line with the purpose of the study, data were collected from six beaches in Ayvalık, a beach destination, through questionnaires; analyses were made with a total of 382 data from 198 Blue Flag beaches and 184 non-Blue Flag beaches. When the beaches were observed in line with the Blue Flag guide, it was determined that the adequacy of the sanitary facilities on the beaches was not met. The highest awareness of the users was measured as the clarity of seawater and the lowest awareness was the presence of a beach map on the beach. Blue Flag awareness levels of beach users are low and Blue Flag is not a must for beach preferences. From this point of view, improving the beach environment and services would be a more accurate managerial strategy rather than acquiring the certificate.

Keywords: Ayvalık, awareness, Blue Flag, beach tourism, beach preference.

Giriş

Kıyılar, turizm sektörünün en bilinen ve aktif arz kaynaklarıdır. Kıyı turizmi denildiğinde, kıyı turizmi destinasyonları olarak literatürde kendine yer etmiş yörelerdeki turistik çekicilik kombinasyonundan bahsedilmektedir. Bunların en başında ise plajlar gelmektedir. Sadece üç yüz yılda, bir bilinmezden kitle turizminin ev sahibi haline gelen plaj turizmi (Botero, 2013), dünyada önde gelen sektörlerden biri haline gelmiş olan turizm sektörünün başlıca aktörüdür (Houston, 2002). Dünya genelinde kıyı şeridinin hâkimi durumundaki plajlar, bulunduğu kıyı gelişimine ciddi katkılar sunmaktadır (Huijbers ve diğerleri, 2013). Houston (2008), plajlar için yapılan yatırımların, turist harcamaları ile karşılaştırıldığında, %700 oranında doğrudan getirisinin bulunduğunu ileri sürmüştür.

Plajların, ekonomik bir kaynak olarak görülmesiyle birlikte, plajlar önemli tanıtım araçları olarak da kullanılmıştır. Plajların ve plaj destinasyonlarının çevresel kalitesini vurgulayan sertifika ve ödül programları, son yıllarda destinasyon yönetimi ve pazarlamasında yeni stratejiler oluşturulmasında kullanılan en faydalı araçlarından biridir (Mir Gual ve diğerleri, 2015). Bu programlar destinasyon çekiciliğinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır (McKenna ve diğerleri, 2011; Thomson, 2001). Mavi Bayrak, bu programların en bilinen temsilcisidir (Lozano-Oyola ve diğerleri, 2019).

Mavi Bayrak ve plaj tercihlerine ilişkin daha önce yapılmış olan birtakım çalışmalar mevcuttur (Dodds ve Holmes, 2018;2019;2020; McKenna ve diğerleri, 2011; Nelson ve diğerleri, 2000; Merino ve Pras, 2022). Ülkemizde direkt olarak bu konuya ilişkin bir çalışmaya rastlanmaması sebebiyle, plaj kullanıcılarının Mavi Bayrak farkındalığının, plaj tercihleri üzerinde etkisi olup olmadığını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Mavi Bayrak sertifikasının edinilmesi ve elde tutulması, belirli yatırımları da beraberinde getireceğinden, kullanıcıların bakış açısına göre bu sertifikanın gerekliliğini ortaya koymak amacı da güdülmüştür. Çalışmanın yan amacı

olarak da veri toplanan plajların Mavi Bayrak kriterlerine uygunluğu gözlenmiştir. Öncelikle yerel ve özel yönetimlere Mavi Bayrak sertifika sayısını arttırma veya farklı yatırımlara yönelme konusunda rehberlik etme, daha sonrasında da Türkiye’de halen çok üzerinde durulmayan bir konu olması sebebiyle literatüre sağlayacağı katkı bakımından, bu çalışma büyük bir önem arz etmektedir.

Mavi Bayrak ve Mavi Bayrağın Plaj Tercihlerindeki Yeri

Mavi Bayrak, ödül olarak bilinmesine rağmen, aslında bu alanda Avrupa’daki en bilinen ve itibar gören sertifikadır. 1987 yılında Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education in Europe- FEEE) tarafından kurulan (Nelson ve diğerleri, 2000) bu sertifika; çevre eğitimi ve bilgisi, su kalitesi, çevre yönetimi ve güvenlik ve hizmetler olarak dört kategoride toplanan 33 kriterin uygunluğuna dayalı uluslararası bir sertifikadır. Başlıca amacı, bu kriterler aracılığıyla yüksek standartlar yakalayarak, yerel bazlı sağlanacak kıyı sürdürülebilirliğini ulusal seviyelere taşımaktır (Lucrezi, Saayman ve Merwe, 2016). Mavi Bayrak, katı atık üretimi, tehlikeli yüzme suyu ve kıyı yönetimine halkın katılımının eksikliği gibi, plaj yönetimindeki çeşitli konuları ele almanın bir yolu olarak teşvik edilmiştir (Williams ve Davies, 1999).

Birçok araştırmacı, tatil ve plaj tercihlerinde Mavi Bayrak sertifikasının arandığını, çalışmalarına konu edinmiştir (McKenna ve diğerleri, 2011; Schernewski, 2000; Thomson,2001). Aşağıda, Mavi Bayrak üzerine son 10 yılda yapılmış çeşitli kapsamlarda çalışmalara yer verilmiştir:

Tablo 1. Mavi Bayrak sertifikası üzerine son 10 yılda yapılmış çalışmalar

Kaynak	Çalışmanın içeriği
Blackman vd. (2014)	Turizm operatörlerinin sertifika almaya yönelik ekonomik teşviklerini araştırmak amacıyla, Kosta Rika'daki Mavi Bayraklı plaj sertifikasyon programı analiz edilmiştir.
Botero ve Zielinski (2020)	Kolombiya’da plaj yönetiminde Mavi Bayrak kriterlerinin uygulanmasında karşılaşılan güçlükler sunulmuş ve tartışılmıştır.
Çak (2019)	Mavi Bayrak sertifikası özelinde, kurumsal çevrenin örgütler üzerindeki etkileri incelenmiştir.
Dodds ve Holmes (2018)	Bu çalışma, eğitim, sertifika, sosyal normlar ve plaj memnuniyetinin ziyaretçi türüne göre ne ölçüde farklılaştığını anlamayı amaçlamıştır.
Dodds ve Holmes (2019)	Mavi Bayrak sertifikalı ve sertifikasız plaj kullanıcılarının memnuniyet unsurları ve tekrar ziyaret etme niyetleri araştırılmış ve karşılaştırılmıştır.
Dodds ve Holmes (2020)	Destinasyon rekabetçiliğinin subjektif göstergeleri aracılığıyla, tüketicilerin plaj özelliklerinden ve turistlerin plaj seçimindeki tercihlerinden memnuniyetleri incelenmiş, Mavi Bayrak sertifikasının bunlar üzerindeki önemi ortaya konmuştur.

Fışkın vd. (2016)	Deniz turizmi sektöründe Mavi Bayrak'ın önemi vurgulanmış ve Mavi Bayrak'ın değerlendirme ölçütleri ile ülkelere göre durum analizi yapılmıştır.
Fraguell vd. (2016)	Çalışma, Mavi Bayrak sertifikasının, İspanya'da 25 yıl içerisindeki durumunu analiz etme ve sürdürülebilir gelişimine etki edip etmediğini, ortaya koymayı amaçlamıştır.
Gökdemir (2019)	Mavi Bayrak programının Antalya'da deniz suyu kalitesi ve turizm üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada, Antalya'nın önemli turistik destinasyonlarının Mavi Bayraklı plajlarından su örnekleri alınmıştır.
Kutralam-Muniasamy vd. (2022)	Mavi Bayrak kriterleri arasında mikro plastik sorunun yer alma gerekliliği ortaya konmuş, öneriler geliştirilmiştir.
Lucrezi vd. (2015)	Güney Afrika'daki Mavi Bayrak ödülüne ilişkin plaj severlerin görüşleri değerlendirilmiş ve bunları plaj yöneticilerinin ödüle ilişkin görüşleri ışığında incelemiştir.
Merino ve Prats (2020)	Kıyı kaynaklarının sürdürülebilir yönetiminin tanınmasının ne ölçüde yerel ekonomik büyümenin itici gücü olarak hareket edebileceği araştırılırken, yerel ölçekte turizm sektörünün gelişimini teşvik etmede Mavi Bayrak sertifikasının önemi analiz edilmiştir.
Merino ve Prats (2022)	Mavi Bayrak sertifikasına sahip olan plajların, sertifikaya sahip olmayan plajlara göre daha temiz suya sahip olduğu bulunmuştur.
Mir-Gual vd. (2015)	Mavi Bayrak yönetim sisteminin plajların çevresel ve doğal özelliklerinin iyileştirilmesini gerçekten sağlayıp sağlamadığını veya sadece kullanıcılara sunulan hizmetleri ve faydaları iyileştirmeye yönelik bir mekanizma olup olmadığını test etmek amaçlanmıştır.
Saayman ve Saayman (2017)	Mavi Bayraklı olan ve olmayan plaj kullanıcılarının farklılık durumunu ortaya koymak amaçlanmış ve plaj tercihleri üzerindeki etkilerini ölçmek amaçlanmıştır.
Santana-Santana vd. (2021)	Mavi Bayrak'ın da aralarında olduğu, plajlar için en çok tanınan kalite sertifikalarını/ödüllerini almış olan seçilmiş bir İspanyol kentsel ve yarı kentsel plaj örneğinin gerçek evrensel erişilebilirlik koşullarının bir analizi yapılmıştır.
Zielinski ve Botero (2019)	Tartışmalı yönler üzerine ampirik çalışmaları gözden geçirmek ve Mavi Bayrak ile plaj sertifikasyon programlarının rolü ve kapsamı hakkında argümanlar ve yeni bakış açıları sağlamak amaçlanmıştır.

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Mavi Bayrak sertifikasının plaj tercihlerde etkili olduğunu düşünen araştırmacıların yanı sıra, aksini iddia eden ve eleştiren araştırmacılar da vardır. Ariza ve diğerleri (2008) ve Morgan (1999), Mavi Bayrak sertifikasının parametrelerin sadece %36'sını

karşıladığını ortaya koymuştur. Ayrıca, farklı sosyo-demografik özellikleri paylaşan plaj kullanıcılarının farklı beklentileri, tercihleri, algıları ve görüşleri dikkate alınmamaktadır (Lucrezi ve diğerleri, 2015).

Yöntem

Nicel araştırma yöntemiyle hazırlanmış bu çalışma, ilişkisel tarama modeli ile tasarlanmış keşifsel bir çalışmadır. Araştırma evreni Balıkesir ilinin Ayvalık ilçesinin plaj kullanıcıları olan çalışmanın örneklemini Sarımsaklı, Cunda Adası ve Altınova'daki plaj kullanıcıları ve çalışma evrenini bu destinasyonlarda yer alan üç Mavi Bayraklı üç Mavi Bayrak'sız plaja gelmiş plaj kullanıcıları oluşturmuştur. Veriler anket formları yoluyla olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak Haziran 2022-Ağustos 2022 tarihleri arasında elde edilmiştir. Bunun yanında, anket formu online platforma aktarılarak paylaşılmış, daha fazla katılımcıya ulaşmak hedeflenmiştir.

Çalışmada kullanılan anket formu Saayman ve Saayman (2017)'in çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur. Anket formunun birinci bölümünde Mavi Bayrak kriterlerinden derlenen ve Mavi Bayrak farkındalığını ölçecek toplam 37 ifadeye yer verilmiştir. İkinci bölümde ise katılımcıların hâlihazırda bulunmakta oldukları plajı tercih etme sebepleri üzerine sorulmuş 18 ifadeye yer verilmiştir. Anketin ilk iki bölümü 5'li Likert tipi ifadelerle ölçülmüştür. Son olarak anket formunun devamında, katılımcıların demografik özelliklerine, ziyaret durumlarına ve Mavi Bayrak farkındalıklarına ilişkin sorular yer almıştır.

Plaj ortamında yüz yüze toplamda 500 anket formu dağıtılmış, bunların 360 adedi analize uygun bulunmuştur. Online platformdan ise 33 anket formu elde edilmiştir. Yapılan uç değer analizi sonucunda, 357 anketin sekiz adedi ile 33 anketin 3 adedi eşik değer altında kaldığından, toplamda 382 anket formuyla analiz süreci başlatılmıştır.

Veriler üzerinde uç değer, normallik testleri yapıldıktan sonra, ölçek güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Ardından da Mavi Bayrak farkındalığını ölçen birinci bölüme faktör analizi uygulandıktan sonra, Mavi Bayrak farkındalığının plaj tercihleri üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Plajların Mavi Bayrak Kriterlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Mavi Bayrak Programı, sürdürülebilir kalkınma hedefleri içerisinde de yer alan birçok hedefi destekler nitelikte, plaj ekosistemindeki her türlü eğitim, güvenlik, kalite ve temizlik konularında yüksek standartlara ulaşmak için yerel yönetimler ve plaj işletmelerini çeşitli şekillerde teşvik eden bir program, uluslararası tanınırlığı olan ve genel kabul gören bir eko-etikettir. Mavi Bayrak programının el kitabı olarak da görülebilecek, zorunlu ve tavsiye edilen ilkelerden oluşan bir kriter listesi

bulunmaktadır (Mavi Bayrak Programı, 2023). Aşağıda Tablo 2’de, bu kriterlere ve veri toplanmış olan plajların kriterlere uygunluğuna yer verilmiştir:

Tablo 2. Mavi Bayrak Kriterleri ve Veri Toplanmış Plajların Buna Uygunluğu

“Tema	Kriter	Zorunlu/ Kılavuz	P1	P2	P3
ÇEVRE EĞİTİMİ VE BİLGİLENDİRME	1. Mavi Bayrak Programı ve diğer FEE eko-etiketi ile ilgili bilgiler plajda sergilenmelidir.	Z	√	√	√
	2. Sezon süresince farklı kategorilerde en az beş çevre bilinçlendirme etkinliği gerçekleştirilmelidir.	Z	√	√	√
	3. Yüzme suyu kalitesi bilgileri (deniz suyu analiz sonuçları) plajda sergilenmelidir.	Z	√	√	√
	4. Plaj kullanıcıları için yörede yer alan ekosistem, hassas doğal alanlar, çevresel unsurlar ve kültürel alanlar ile ilgili bilgiler panoda sergilenmelidir.	Z	√	√	√
	5. Plajda bulunan donanımı ve olanakları gösteren bir harita Mavi Bayrak Panosunda sergilenmelidir.	Z	√	√	√
	6. Yasalara göre hazırlanan plaj davranış kuralları panoda sergilenmeli ve plaj kullanımını düzenleyen yasalar istenildiğinde kolayca ulaşılabilecek bir yerde bulundurulmalıdır.	Z	√	√	√
YÜZME SUYU KALİTESİ	7. Plaj, numune alım yöntemi ve numune alma takvimi konusundaki şartlara tamamen uymalıdır.	Z	√	√	√
	8. Plaj, alınan numunelerin analizi konusunda yüzme suyu kalitesi analiz standartları ve şartlarına tamamen uymak zorundadır.	Z	√	√	√
	9. Sanayi ve kanalizasyon atıkları plaj alanını etkilememelidir.	Z	√	√	√
	10. Yüzme suyu değerleri, mikrobiyolojik parametreler için verilen limitler içerisinde olmalıdır.	Z	√	√	√
	11. Yüzme suyu fiziksel ve kimyasal parametreler için verilen limitler içerisinde olmalıdır.	Z	√	√	√
ÇEVRE YÖNETİMİ	12. Plajın bağlı olduğu yerel yönetim/plaj yöneticisi, plajlarda çevresel denetimleri ve kontrolleri yapmak ve bir çevre yönetim sistemini oturtmak amacıyla belde bazında Mavi Bayrak Plaj Yönetim Komitesi oluşturmalıdır.	K	√	√	√
	13. Plaj, arazi kullanımı ve işletme açısından kıyı alanları kullanımını içeren tüm yasa ve yönetmeliklere uymalıdır.	Z	√	√	√
	14. Hassas alanların yönetiminde ilgili yönetmeliklere uyulmalıdır.	Z	√	√	√
	15. Plaj temiz tutulmalıdır.	Z	√	√	√
	16. Plaja gelen yosun ve diğer doğal bitki kalıntıları, kötü bir görüntü yaratmadığı sürece plajda bırakılmalıdır.	Z	√	√	√
	17. Plajda yeterli sayıda çöp kutusu, atık konteynırı bulunmalı, bunlar düzenli olarak boşaltılmalı ve temiz tutulmalıdır.	Z	√	√	√
	18. Plajda geri dönüştürülebilen atıkların ayrı ayrı toplanabilmesi için imkânlar olmalıdır.	Z	X	√	X

	19. Yeterli sayıda sıhhi olanaklar (tuvalet-lavabo) bulunmalıdır.	Z	X	X	X
	20. Sıhhi olanaklar temiz tutulmalıdır.	Z	X	X	X
	21. Sıhhi olanaklar atık su sistemine bağlı olmalıdır.	Z	√	√	√
	22. Plajda izinsiz kamp, araç kullanımı ve herhangi bir atık boşaltımı yapılmamalıdır.	Z	√	√	√
	23. Köpekler ve diğer evcil hayvanların plaja girişleri kesin bir şekilde kontrol edilmelidir.	Z	X	X	X
	24. Plajın bütün yapı ve donanımları bakımlı olmalıdır.	Z	√	√	√
	25. Yörede deniz ve tatlı su hassas alanları varsa, buradaki doğal yaşamı izleme programı uygulanmalıdır.	Z	X	X	X
	26. Plaj alanına ve belde içerisinde sürdürülebilir ulaşım araçları (toplu taşıma, bisiklet vb.) teşvik edilmelidir.	K	√	√	√
CAN GÜVENLİĞİ VE HİZMETLER	27. Kamu güvenliği için gerekli önlemler alınmalıdır.	Z	√	√	√
	28. Plajda ilkyardım malzemeleri bulundurulmalıdır.	Z	√	√	√
	29. Kirlilik kazaları ve riskleri ile mücadele edebilecek acil durum planları oluşturulmalıdır.	Z	√	√	√
	30. Plajda farklı kullanımlar sonucu olabilecek kazalara karşı önlemler alınmalıdır.	Z	√	√	√
	31. Plajda kullanıcıların güvenliği için gerekli önlemler alınmalıdır ve özel işletmelere ait plajlarda halka erişim hakkı tanınmalıdır.	Z	√	√	√
	32. Plajda içme suyu bulundurulmalıdır.	K	√	√	√
	33. Beldede en az bir Mavi Bayraklı plajda engelliler için tuvalet, erişim rampası gibi imkânlar bulunmalıdır.	Z	X	X	√

√= Vardır, X=Yoktur.

Kaynak: Mavi Bayrak Programı (2023) internet sitesinden yazarlar tarafından derlenmiştir.

Yukarıda verilen Tablo 2’de, kontrol listesi olarak görülebilecek kılavuz kriterleri ve veri toplanmış olan üç adet Mavi Bayraklı plajın bu kriterlere uyup uymadığı gösterilmektedir. Görülebildiği üzere, 33 kriterden üçü önerilen kriter iken, 30 tanesi zorunlu kriter kapsamındadır.

Verilerin toplandığı plajlarda, kriterler bağlamında birtakım eksiklikler mevcuttur ama genel anlamda kriterler karşılanmaktadır. Problemleri görülen kısımlar, plajlardaki sıhhi olanakların (tuvalet, duş, vb.) yetersizliği üzerinedir. Bunun yanında yetersiz olan olanakların aşırı kullanımı da beraberinde kirlilik problemini getirmektedir. Her plajda geri dönüşüm için ayrıştırılmış çöp konteynerleri bulunmamaktadır. Bunlara ilave olarak, plajların bir tanesinde de evcil hayvan girişine izin verildiği tespit edilmiştir.

Ölçeğe İlişkin Bulgular

Bu çalışmada ölçeklerin güvenirliliği hesaplanırken Cronbach Alfa (α) ölçümünden faydalanılmıştır. Bu kapsamda; Mavi Bayrak farkındalığına ilişkin 37 ifadeden oluşan ölçeğin güvenirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) $\alpha=0,93$; plaj tercih etmenlerine ilişkin 18 ifadeden oluşan ölçeğin güvenirlik katsayısı $\alpha=0,81$ ve her iki ölçeğe ilişkin toplam güvenirlik katsayısı ise $\alpha=0,93$ olarak hesaplanmıştır.

Veriler uç değer analizine tabi tutulmuş ve bunun sonucunda 375, 374, 373, 184, 183, 182, 181, 171, 173, 179, 178 numaralı anketlerin değerleri, eşik değer olan ,001 (Tabachnick ve Fidell, 2007) değerinden küçük olduğu için bu anketler analizlerin dışında bırakılmıştır.

Mavi Bayrak farkındalığı ve plaj tercihi etmenleri ölçeklerinin, normallik testi kapsamında öncelikle anlamlılık durumu tespit edilmiştir. İstatiksel anlamlılık için Kolmogorov-Smirnov (KS) ve Shapiro-Wilk (SW) testleri uygulanmış; bu bağlamda Mavi Bayrak farkındalığı ölçeğinin KS testi sonucu Sig. değeri ,002, SW testi sonucu Sig. değeri ,000; plaj tercihi etmenleri ölçeğinin KS testi sonucu Sig. değeri ,000, SW testi sonucu Sig. değeri ,000 olarak çıkmıştır. Dolayısıyla, her iki ölçeğin testlerinin $p=0,005$ değerinden büyük olduğu için, sonuçları anlam ifade etmektedir.

Anlamlılık sonrasında, ölçeklerin normallik testleri kapsamında dağılımları incelenmiştir. Bu doğrultuda, Mavi Bayrak farkındalığı ölçeğinin Skewness değerinin -0,126, Kurtosis değerinin ise 0,784 olduğu tespit edilmiştir. Değerler -1,5 ile 1,5 arasında olduğu için istatistiksel olarak ölçek sonucunun normal dağılım sergilediği anlaşılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Yine plaj tercihi etmenleri ölçeğinin de çarpıklık değerinin -0,189, basıklık değerinin ise 1,002 olması, ölçeğin normal dağılım sergilediğini göstermektedir.

Analiz bulgularını vermeden önce, verilerin toplandığı örnekleme ilişkin bir takım bilgileri vermek doğru olacaktır. Katılımcıların %51,3'ü erkek ve %54,5'i bekadır. Katılımcıların yaklaşık %75'i 18-36 yaş aralığındadır. Katılımcıların %46,3'ünü yerel halk, %44'8'ini konaklamalı turist, %8,9'unu ise günübirlik ziyaretçiler oluşturmuştur. Katılımcıların %70'i plaj ödülleri bilmemekte; ancak %61,5'i Mavi Bayrak hakkında fikir sahibidir. Anketi yanıtlayan katılımcıların %51,8'i de, Mavi Bayraklı bir plajdan katılım sağlamıştır.

Mavi Bayrak farkındalığı ölçeğinin faktör analizine uygunluğunun tespiti için Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi uygulanmış ve veri setinin anlamlı ($p=0.000$, $p<0.005$) ve uygunluğunun yeterli ($KMO=0.845$, $KMO>0.500$) olduğu sonucuna varılmıştır (IBM Documentation, 2021). Ardından yapılan faktör analizi neticesinde, sekiz adet boyut elde edilmiştir (Bknz. Tablo 3). Bu boyutlar, temel beklentiler, fiziksel olanaklar, trend, eğitici ve sosyal faaliyetler, plajın doğası, çevre, temizlik ve üstyapı ve son olarak emniyet başlıkları altında toplanmıştır.

Tablo 3. Mavi Bayrak Farkındalık Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Bulguları

FAKTÖRLER VE İFADELER	Faktör Yükü	Varyansın		
		Özdeğer	Açıklanma Oranı	Alfa Değeri
Temel Beklentiler		3,61	%9,75	,70
Denizin sakinliği	1,050			
Plajın aşırı gürültülü olmayışı	,430			
Plajda yosun, bitki vb. doğal kalıntıların olmayışı	,408			
Plajın tatilimde önemli yer kaplaması	,399			
Fiziksel Olanaklar		3,48	%9,41	,62
Plajın denize ulaşımı ve güneşlenme imkânlarının iyiliği	1,056			
Plajın doğallığı	,447			
Trend		1,25	%3,40	,60
Plajın popülerliği	1,025			
Plajın yeniliği	,460			
Eğitici ve Sosyal Faaliyetler		7,00	%18,93	,89
Plajda deniz yaşamı ile ilgili eğitici etkinliklerin sunulması	,681			
Plajda deniz yaşamını ve yaşam alanlarını tasvir eden bilgi panolarının varlığı	,653			
Plajda su kalitesi ve yönetimiyle ilgili bilgilendirmenin olması	,601			
Plajdan denize engelli erişimi olması	,577			
Plajda çeşitli etkinlikler ve animasyon oluşu	,574			
Plajda, plaj kullanıcıları için kurallar ve düzenlemelerin olması	,471			
Plajda deniz ortamını korumanın önemi hakkında bilgilendirmenin oluşu	,454			
Çocuk dostu plaj oluşu	,321			
Plajın Doğası		2,02	%5,46	,79
Plajın havasının iyiliği	,712			
Plaj kumunun temizliği	,571			
Plajın genel görünüm ve manzarasının tatmin ediciliği	,530			
Deniz suyunun berraklığı	,463			
Çevre		1,16	%3,15	,67
Denizde güvenlik şeridinin olması	-,683			
Plaj alanında mercan resifleri ve deniz yaşamına dikkat edilmesi	-,412			

Plajın mavi bayraklı oluşu	-,378			
Plajın yüzme ve sörf için uygunluğu	-,320			
Temizlik ve Üstyapı	1,09	%9,75	,86	
Plajda çöp kutuları ve geri dönüşüm kutularının varlığı	-,722			
Plajın temizliği, çöp olmayışı	-,622			
Plajda yeterli sayıda cankurtaran çalışması	-,438			
Plajdaki tesislerin iyiliği	-,419			
Plajın güvenli bir araç park yerinin olması	-,355			
Emniyet	1,18	2,97	,79	
Plaj çevresinde sürekli sahil devriyesi atılması	,756			
Plajda, plaja ait bir haritanın oluşu	,614			

Mavi Bayrak farkındalığına ilişkin en öne çıkan bulgular, plaj kullanıcılarının çevre ve temizlik ve üstyapı boyutlarına ilişkin ters yönlü faktör yükü çıkmış olmasıdır. Deniz suyunun berraklığı (4,36), plaj havasının iyiliği (4,32) ve plaj ya da suda yağ kirliliği olmayışı (4,32) kullanıcıların en farkında olduğu konular ortaya çıkmıştır. Öte yandan, en düşük farkındalık düzeyleri de plajda, plaja ait haritanın oluşu (2,34), plajda çeşitli etkinlikler ve animasyon oluşu (2,44) ve plaj çevresinde sürekli sahil devriyesi atılması (2,68) konuları üzerinde çıkmıştır. Aşağıda Tablo 4'te ifade ortalamalarına yer verilmiştir.

Tablo 4. Farkındalık Ölçeğine İlişkin Ortalamalar

	Ortalama	S. Sapma	N
Plajın denize ulaşımı ve güneşlenme imkânlarının iyiliği	4,21	1,08	382
Plajdaki tesislerin iyiliği	3,51	1,27	382
Plaj çevresinde sürekli sahil devriyesi atılması	2,68	1,37	382
Plajda, plaja ait haritanın oluşu	2,34	1,38	382
Plajın yüzme ve sörf yapma için uygunluğu	3,32	1,38	382
Denizde güvenlik şeridinin olması	3,37	1,42	382
Plajın doğallığı	4,23	1,11	382
Plajda kamp yapılmasına ve araç kullanımına izin verilmesi	3,53	1,30	382
Plajın temizliği, çöp olmayışı	3,97	1,37	382
Plaj alanında mercan resifleri ve deniz yaşamına dikkat edilmesi	3,58	1,39	382
Plajın mavi bayraklı oluşu	3,93	1,21	382
Plaj çevresindeki binaların bakımlılığı	2,95	1,34	382
Plajda yeterli sayıda cankurtaran çalışması	2,97	1,56	382
Plajda çöp kutularının ve geri dönüşüm kutularının varlığı	3,57	1,43	382

Plajın popülerliği	3,28	1,33	382
Plajda deniz ortamını korumanın önemi hakkında bilgilendirme oluşu	2,99	1,38	382
Plajın güvenli araç park yerinin olması	3,61	1,39	382
Plaj doğal çevre üzerine kurulması	3,92	1,13	382
Deniz suyunun berraklığı	4,36	1,08	382
Plajın yeniliği	3,29	1,29	382
Plajın genel görünüm ve manzarasının tatmin ediciliği	3,97	1,14	382
Plajda çeşitli etkinlikler ve animasyon oluşu	2,44	1,31	382
Çocuk dostu plaj oluşu	3,35	1,41	382
Plaj kumunun temizliği	4,22	1,10	382
Plajda evcil hayvan girişine izin verilmesi	3,48	1,37	382
Plaj havasının iyiliği	4,32	,95	382
Plajda, plaj kullanıcıları için kurallar ve düzenlemenin olması	3,43	1,31	382
Plajda deniz yaşamı ile ilgili eğitici etkinliklerin olması	2,78	1,40	382
Plajdan denize engelli erişimi olması	3,35	1,56	382
Plajda deniz yaşamını ve yaşam alanlarını tasvir eden bilgi panoları vardır	2,96	1,46	382
Plajın konaklanılan yere yakınlığı	4,12	1,04	382
Plajda ya da suda yağ kirliliği olmayışı	4,32	1,10	382
Plajda yosun, bitki örtüsü veya doğal kalıntıların olmayışı	4,00	1,13	382
Denizin sakinliği	4,09	1,16	382
Plajın tatilimde önemli yer kaplaması	4,31	,97	382
Plajda su kalitesi ve yöntemiyle ilgili bilgilendirmenin oluşu	3,25	1,44	382
Plajın aşırı gürültülü olmayışı	3,79	1,26	382

Aşağıda verilen Tablo 5’te verilmiş plaj tercih sebeplerine bakıldığında ise, katılımcıların başlıca plaj tercih sebepleri en yüksek ortalamalara göre, “plajın havasının ve doğasının güzelliği” (4,32), “kendimi burada mutlu hissediyorum” (4,22) ve “biraz dinlenmek istedim” (4,14) şeklinde ortaya çıkmıştır. Plaj tercihleri üzerinde en az etkisi olduğu düşünülen ve ortalamaları en düşük olan ifadeler de “Burada özel bir etkinlik var” (2,02), “Plajda yeterince aktivite olanağı var.” (2,45) ve “Muhteşem dalgalar var.” (2,46) olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 5. Plaj Tercih Sebep Ortalamaları

	Ortalama	S. Sapma	N
Bu plajda büyüdüüm.	3,13	1,65	382
Bu plajı herkes bilir.	3,35	1,30	382
Burada tanıdığım insanlar var.	3,86	1,32	382

Bu plaj çocuk dostu ve güvenli.	3,52	1,30	382
Bu plaj yaşam tarzına uygun.	4,00	1,08	382
Yeni bir plaj keşfetmek istedim.	2,80	1,47	382
Arkadaşlarımla vakit geçirmek istedim.	3,94	1,26	382
Ailecek vakit geçirmek istedik.	3,97	1,19	382
Çevrede güzel tesisler var.	2,90	1,37	382
Muhteşem dalgalar var.	2,46	1,29	382
Plajda çekici insanlar var.	2,62	1,43	382
Plajda yeterince aktivite olanağı var.	2,45	1,30	382
Rutinimden uzaklaşmak istedim.	3,39	1,37	382
Biraz dinlenmek istedim.	4,14	1,05	382
Buranın havası ve doğası çok güzel.	4,32	,93	382
Kendimi burada mutlu ve sağlıklı hissediyorum.	4,22	,98	382
Civara tatile geldim.	3,56	1,55	382
Burada özel bir etkinlik var.	2,02	1,29	382

Çalışmanın amacı doğrultusunda, mavi bayrak farkındalığının plaj tercihleri üzerinde etkisi olup olmadığı test edilmiştir. Aşağıda Tablo 6’da bağımlı değişken olan plaj tercihleri ile Mavi Bayrak farkındalığına ilişkin sekiz bağımsız değişken arasındaki regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 6. Mavi Bayrak Farkındalığı- Plaj Tercihleri İlişkisi

	Beta	t	Sig. (Anlamlılık)	VIF Değeri
(Sabit)-Rastlantısallık		1,000	,000	
Temel Beklentiler	,045	7,162	,264	1,500
Fiziksel Olanaklar	,153	9,501	,000	1,374
Trend	,183	12,148	,000	2,890
Eğitici ve Sosyal Faaliyetler	,068	14,668	,010	1,102
Plajın Doğası	,224	16,048	,000	1,786
Çevre	-8,493	18,946	,998	1,813
Temizlik ve Üstyapı	-,123	22,980	,002	2,742
Emniyet	-,012	24,518	,666	1,657

Bağımlı değişken: Plaj Tercihleri

Yukarıda Tablo 6'da, Mavi Bayrak farkındalığı boyutlarının plaj tercihleri üzerindeki etkisini belirlemek için yapılmış olan çoklu regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Analizin anlamlı ($p=0.000$) çıkmış olması, böyle bir model kurulabileceğini, VIF ile Tolerans katsayıları ise, doğrusal çoklu bağlantı sorunu olmadığını göstermektedir. Modelde tek bir bağımsız değişken olduğundan, R değeri, aynı zamanda bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasındaki korelasyon değeri olarak kabul edilmektedir (İslamoğlu ve Alınacak, 2014: 360). Bu bağlamda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değeri olan R değeri ,546 olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı (düzeltilmiş R^2) %28,4'tür. Bu bağlamda, fiziksel olanaklar, trend ve plajın doğası boyutlarının plaj tercihleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı; temizlik ve üstyapı boyutunun plaj tercihleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer değişkenler olan temel beklentiler, eğitici ve sosyal faaliyetler, çevre ve emniyet boyutlarının ise plaj tercihleri üzerinde bir etkisi bulunmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, plaj kullanıcılarının Mavi Bayrak sertifikası ile ilgili farkındalıklarını ve bu farkındalıklarının plaj tercihlerine etkisini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Saayman ve Saayman'ın 2017'de Güney Afrika'da yürütmüş olduğu çalışmadan yola çıkılarak hazırlanmış bu çalışma sonucunda farklı bulgular elde edilmiştir. Saayman ve Saayman (2017), yaptıkları araştırmada hem ekonomik hem de çevresel açıdan Mavi Bayrak sertifikasına sahip olmanın değerini vurgulamışlardır. Bununla birlikte, Güney Afrika'da daha fazla plajın Mavi Bayrak sertifikası almaları gerekliliğini önermişlerdir. Bu çalışmada, Mavi Bayrak'a ilişkin farkındalık düzeyinin düşük olduğu, farkında olunan hususların Mavi Bayraklı olan veya olmayan her türlü plajlarda karşılaşılabilecek hususlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Saayman ve Saayman (2017), Güney Afrika'da yapmış oldukları çalışmada, plaj kullanıcılarının en çok plajın görsel olarak temizliğine dikkat ettiği bulgusunu elde etmişlerdir. Bu çalışmada da destekler nitelikte, plaj kullanıcılarının Mavi bayrak sertifikasına ilişkin en büyük farkındalıkları, deniz suyunun berraklığı (4,36), plaj havasının iyiliği (4,32) ve plaj ya da suda yağ kirliliği olmayışı (4,32) kullanıcıların en farkında olduğu konular olarak ortaya çıkmıştır. En düşük farkındalık düzeyleri de, bir plaj ortamının yan hizmetleri olarak kabul edilebilecek olan plajda, plaja ait haritanın oluşu (2,34), plajda çeşitli etkinlikler ve animasyon oluşu (2,44) ve plaj çevresinde sürekli sahil devriyesi atılması konuları üzerinde çıkmıştır.

Literatürde, Mavi Bayrak sertifikasının hem yanlıları hem eleştirileri mevcuttur. Mavi bayrak farkındalığını ve bunun plaj tercihleri üzerindeki etkilerini araştıran bu çalışma sonucunda, en azından uygulandığı örneklem üzerinde, Mavi Bayrak sertifikasının bir plaj için olmazsa olmaz olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Mavi Bayrak için yatırım yapılmasından ziyade, var olan plaj ortam ve hizmetlerinin iyileştirilmesi önerilmektedir. Yine de bir eko-etiket olarak Mavi Bayrak sahibi olma konusunda ısrarcı olan plaj destinasyonları için de, plaj kullanıcılarının özellikle temizlik konusunda farkındalık yaratıcı aktiviteler ve uygulamalara ağırlık vermeleri önerilmektedir.

Katılımcıların başlıca plaj tercih sebepleri sırasıyla “plajın havasının ve doğasının güzelliği” (4,32), “kendimi burada mutlu hissediyorum” (4,22) ve “biraz dinlenmek istedim” (4,14) şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, Saayman ve Saayman (2017) ve Saayman ve diğerleri (2009), Yoon ve Uysal (2005) tarafından yapılan çalışmaları desteklemektedir. Plaj tercihleri üzerinde en az etkisi olduğu düşünülen ve ortalamaları en düşük olan ifadeler de “Burada özel bir etkinlik var” (2,02), “Plajda yeterince aktivite olanağı var.” (2,45) ve “Muhteşem dalgalar var.” (2,46) olarak ortaya çıkmıştır.

Yapılan regresyon analizi sonucunda, fiziksel olanaklar, trend ve plajın doğası boyutlarının plaj tercihleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı; temizlik ve üstyapı boyutunun plaj tercihleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle, plaj kullanıcıları üstyapı olanakları ve temizlik olmadığı takdirde mavi bayrak farkındalığına sahiptirler yorumu yapılabilir. Bir başka deyişle, tesisler yeterli ve temiz iken bu zaten olması gereken olduğundan dikkatlerini çeken bir durum yokken, durum tam tersi olduğu zaman bir mavi bayrak arayışına girmektedirler.

Saayman ve Saayman (2017) çalışmalarında, eğitsel konulara ve çevre kaygılarına ağırlık vermenin plaj tercihleri üzerinde etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak bu çalışmada eğitici ve sosyal faaliyetler, çevre boyutlarının plaj tercihleri üzerinde bir etkisi bulunmamıştır.

Mavi bayrak kılavuzu ile veri toplanmış olan plajlar incelendiğinde, ağırlıklı olarak plajların kriterleri karşıladığı söylenebilir. Ancak, sıhhi olanakların yetersizliği ve bundan doğan problemler sebebiyle, yerel yönetim veya özel plaj işletmeleri tarafından yapılacak yatırımlarla bu sayılar arttırılmalıdır. İlaveten, hala plaj kullanıcılarının yeterli çevre endişeleri taşımadıkları ve plaj ekosistemine çöp, sigara izmariti atmak gibi kirlilik yaratıcı davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu durum için plajlardaki çalışan sayısının arttırılarak gerekli kurallara uymayan plaj kullanıcılarını uyarmaları ve gerekirse yaptırımlarda bulunmaları önerilmektedir. Böylelikle temizlik probleminin önüne geçilebilecektir.

Plaj ödülleri, halkın profilini yükseltmeyi ve bir plajın popülaritesini arttırmayı amaçlayan teşvik araçları olarak algılanmaktadır. Çeşitli ödüller açıklandığında bir baskı unsuru vardır: Bir plaj bir ödülü koruduğunda veya daha önce kaybedilen bir ödülü geri kazandığında veya yeni bir ödüle layık görüldüğünde daha fazla memnuniyet duyulmaktadır (McKenna ve diğerleri, 2011). Çalışmada plajın popülarlığına ilişkin farkındalığın çok yüksek çıkması, bu tarz plaj ödülllerinden birini almak plaj tercih edilmesinde etken olacaktır. Dolayısıyla plaj yöneticilerine ödül programlarını incelemesi ve mümkünse edinmesi önerilebilir.

Bu çalışmanın sınırlılığı, zaman ve maliyet azlığı sebebiyle, yalnızca bir iç turizm destinasyonu da olan Ayvalık'ta, kısıtlı bir süre zarfında veri toplanmış olmasıdır. Plaj ortamlarının veri toplamaya çok müsait olmayan bir ortam olması sebebiyle, örneklem sayısının istenilen düzeyde olmaması da bir sınırlılık olarak kabul edilebilir.

Kaynakça

- Blackman, A., Naranjo, M.A., Robalino, J., Alpizar, F. ve Rivera, J. (2014). Does Tourism Eco-Certification Pay? Costa Rica's Blue Flag Program. *World Development*, 58, 41–52.
- Botero, C. M. ve Zielinski, S. (2020). The implementation of a world-famous tourism ecolabel triggers political support for beach management. *Tourism Management Perspectives*, 35 (2020), 100691.
- Çak, E. (2019). *Kurumsal Baskılar Ve Benzeştirici Yayılım: Türkiye’de Mavi Bayrak Çevre Ödülünün Yayılımı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Dodds, R. ve Holmes, M. R. (2018). Education and certification for beach management: is there a difference between residents versus visitors? *Ocean and Coastal Management*, 160 (2018), 124–132.
- Dodds, R. ve Holmes, M. R. (2019). Beach tourists; what factors satisfy them and drive them to return. *Ocean and Coastal Management*, 168 (2019) 158–166.
- Dodds, R. ve Holmes, M. R. (2020). Is Blue Flag certification a means of destination competitiveness? A Canadian context. *Ocean and Coastal Management*, 192 (2020), 105192.
- Fışkın, R., Çakır, E. ve Özkan, E. D. (2016). Mavi Bayrak Uygulamasının Önemi, Ölçütleri Ve Ülkelere Göre Durum Değerlendirmesi. III. *Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu*, İzmir, 26-27 Şubat 2016.
- Fraguell, R.M., Marti, C., Pinto, J. ve Coenders, G. (2016). After over 25 years of accrediting beaches, has Blue Flag contributed to sustainable management? *Journal of Sustainable Tourism*, 24 (6), 882-903.
- Gökdemir, G. (2019). *Mavi Bayrak Programının Antalya’da Deniz Suyu Kalitesi Ve Turizm Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- IBM Documentation (2021). KMO and Bartlett's Test, <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/28.0.0?topic=detection-kmo-bartletts-test> Erişim Tarihi: 03.09.2022.
- İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (4. Baskı). İstanbul: Beta.
- Kutralam-Muniasamy, G., Pérez-Guevara, F. ve Shruti, V. C. (2022). (Micro)plastics: A possible criterion for beach certification with a focus on the Blue Flag Award. *Science of the Total Environment*, 803 (2022), 150051.
- Lucrezi, S., Saayman, M. ve Van der Merwe, P. (2015). Managing beaches and beachgoers: Lessons from and for the Blue Flag award. *Tourism Management*, 48 (2015) 211-230.
- Lucrezi, S., Saayman, M. ve Van der Merwe, P. (2016). An assessment tool for sandy beaches: A case study for integrating beach description, human dimension, and economic factors to identify priority management issues. *Ocean and Coastal Management*, 121 (2016), 1-22.
- McKenna, J., Williams, A.T. ve Cooper, J.A.G. (2011). Blue Flag or Red Herring: Do beach awards encourage the public to visit beaches? *Tourism Management*, 32 (2011), 576-588.
- Merino, F. ve Prats, M. A. (2020). Sustainable beach management and promotion of the local tourist industry: Can blue flags be a good driver of this balance? *Ocean and Coastal Management*, 198 (2020), 105359.

- Merino, F. ve Prats, M. A. (2022). Are blue flags a good indicator of the quality of sea water on beaches? An empirical analysis of the Western Mediterranean basin. *Journal of Cleaner Production*, 330 (2022), 129865.
- Mir-Gual, M., Pons, G.X., Martin-Prieto, J.A. ve Rodriguez-Perea, A. (2015). A critical view of the Blue Flag beaches in Spain using environmental variables. *Ocean and Coastal Management*, 105 (2015), 106-115.
- Nelson, C., Morgan, R., Williams, A.T. ve Wood, J. (2000). Beach awards and management. *Ocean and Coastal Management*, 43 (2000), 87-98.
- Saayman M. ve Saayman, A. (2017). How Important Are Blue Flag Awards in Beach Choice? *Journal of Coastal Research*, 33(6), 1436-1447.
- Saayman, M.; Slabbert, E., and Van der Merwe, P., 2009. Travel motivations of tourists to selected marine destinations. *International Journal of Tourism Research*, 13(5), 457–467.
- Santana-Santana, S. B., Pena-Alonso, C. ve Perez-Chacon Espino, E. (2021). Assessing universal accessibility in Spanish beaches. *Ocean and Coastal Management*, 201 (2021), 105486.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5. Baskı). New York: Allyn and Bacon.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6. Baskı). Boston, MA: Pearson.
- Yoon, Y. and Uysal, M., 2005. An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: A structural model. *Tourism Management*, 26(1), 45–56.
- Zielinski, S. ve Botero, C.M. (2019). Myths, misconceptions and the true value of Blue Flag. *Ocean and Coastal Management*, 174 (2019), 15–24.

İnternet Kaynakları

Mavi Bayrak Programı (2023). http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=14 (Erişim Tarihi: 02.03.2023).